

från Svenska barnboksinstitutet den 10 mars 2006

BOKPROVNING "Årgång 2005"

Mellan 13 mars och 20 april 2006 genomför Svenska barnboksinstitutet (SBI) i samarbete med Stockholms stadsbibliotek (SSB) och Regionbibliotek Stockholm den fjortonde Bokprovningen, då föregående års totala barn- och ungdomsboksutgivning ställs ut i institutets bibliotek.

Från bevingade flickor till onda djävlar – 1493 böcker 2005!

2005 års utgivning präglas av mångfald och en idériakedom som erbjuder välgörande svårigheter att peka ut enskilda, stora och spektakulära trender. Den konstnärliga kvaliteten i de svenska originalutgåvorna är ofta mycket hög. Författare och illustratörer visar stor respekt för sina läsare. Utgivningen av översatt litteratur bärs upp av en stor grupp synnerligen kompetenta översättare, främst kvinnor. Det är dessutom uppenbart att förläggare och redaktörer lyckas förena kommersiella hänsyn med humanistiska ambitioner att främja barns och ungdomars läsglädje, språkutveckling och bildning – även om dessa faktorer inte nödvändigtvis innebär en konflikt.

1493 titlar

Fram till början av mars 2006 hade 1493 titlar av barn- och ungdomslitteratur utgiven i Sverige registrerats i Svenska barnboksinstitutets databas ELSA. Svenska originalutgåvor, svenska nyutgåvor, översatta originalutgåvor och översatta nyutgåvor har räknats. Det är än en gång ett utgivningsrekord. Ökningen från föregående år utgörs huvudsakligen av japanska och koreanska manga och ett tjugotal svenska originalutgivna bilderböcker. Engelskans dominans bland de översatta böckerna har minskat något till förmån för japanska och koreanska. År 2004 var 73% av de översatta titlarna översättningar från engelskan medan motsvarande siffra för 2005 är 65%.

Färre återutgivna böcker

En procentuell nedgång av andelen böcker producerade av svenska författare och illustratörer, totalt sett (originalutgåvor och återutgivna titlar), märks i jämförelse med föregående år. Minskningen beror på färre återutgivna böcker, förstaupplagorna har däremot ökat med blygsamma tio titlar. 45% av utgivningen för barn och unga 2005 var svenskproducerad mot 50% under 2004. Andelen översatt barnlitteratur har traditionellt och under långa tider varit ungefär hälften av den totala barn- och ungdomsboksutgivningen. Under 2000-talet har andelen originalutgiven barnlitteratur varierat mellan lägst 43% (2001) och högst 51% (2003).

Pojkarna i majoritet

Endast i bilderbokens värld, särskilt bland de översatta bilderböckerna, är pojkarna i majoritet. SBI har räknat 84 pojkar och 38 flickor som huvudpersoner i de översatta originalutgivna bilderböckerna medan flickorna i nya svenska bilderböcker ökar i antal, dock utan att nå samma numerär som pojkarna. I 39 titlar agerar flickor huvudperson och i 49 titlar är huvudpersonen en pojke. Motsvarande siffror för de svenska förstgångsutgivna bilderböckerna år 2004 var 32 flickor och 55 pojkar.

Glädjande ökning

Antalet svenska originalutgivna titlar för åldrarna 7-12 år (kapitel- och mellanåldersböcker) ökar marginellt jämfört med föregående år, trots att antalet barn i de aktuella åldrarna minskar betydligt. Under flera år har böcker för just dessa åldrar ansetts som en bristvara, samtidigt som det är här de så kallade slukarna ska finnas. Ökningen är således såväl glädjande som proportionellt större än vad man först förleds tro. Det finns anledning misstänka att försäljningen av litteratur för mellanålderns barn minskar på grund av den demografiska midja som befolkningsstatistiken just nu beskriver i dessa åldrar.

Kritik – hur man än gör...

Det är tydligt att författarna i mycket stor omfattning väljer flickor som huvudpersoner i böckerna. De enskilda kvinnliga huvudpersonernas andel i kapitel- och mellanåldersböcker är 53% medan andelen enskilda pojkar, som är huvudpersoner, utgör 35%. I 12% av böckerna är både en flicka och en pojke att betrakta som likvärdiga huvudpersoner. Mot bakgrund av de rapporter som visar att det finns ett större mått av läsmotstånd hos pojkar än hos flickor, finns anledning fundera över om de kvinnliga huvudpersonernas numerära dominans är en effekt, och därmed en kundanpassning, av detta påstådda läsmotstånd eller om valet av huvudpersonernas kön är en orsak till detsamma. Det kan även vara en effekt av att författare och förlag tidigare kritiserats för att i alltför hög grad prioritera skildringar av pojkar. En kritik man nu tycks ha tagit till sig – varvid man möts av synpunkter i motsatt riktning... 66% av kapitel- och mellanåldersböckerna är producerade av kvinnor och 34% av män.

Flickornas dominans ännu tydligare

Vad gäller översatta originalutgivna titlar för barn 7-12 år har antalet minskat med cirka 10%. 62% av huvudpersonerna är flickor, 32% är pojkar och i 6% av böckerna finns ett par som huvudgestalter. Flickornas dominans är här således ännu tydligare. Det vore intressant att undersöka om detta är en medveten förlagssatsning eller en slump.

Direkt läsartilltal

Den svenska brett upplagda episka berättelsen för barn mellan sju och tolv år tycks ha ersatts av böcker med ett direkt läsartilltal som barn själva kan läsa utan en förmedlande vuxenröst. Förlagen kompenserar denna eventuella brist med översättningar, som exempelvis Rowlings böcker om Harry Potter, Paolinis bok *Eragon* med efterföljare, Kaaberbøls *Skämmarkriget* och Hoffmans böcker om *Stravaganza* – för att nämna några exempel.

Slut på idyllfobi och dystopimani?

När det gäller trender och tendenser i tonårslitteraturen tycks pojkarnas utagerande våldsamheter så gott som helt försvunnit ur den svenska ungdomsboken årgång 2005. Huvudpersonerna beskrivs inte sällan som sökare av sin identitet, sina livsbetingelser och sin sexualitet. De finner oftast verktyg och strategier för att hantera den komplexa verklighet som skildras. I ungefär hälften av ungdomsböckerna är berättaren en jag-berättare. Vuxenvärlden skildras oftast inte lika kategoriskt oförstående som i flera av 1990-talets ungdomsböcker. Antalet originalutgivna svenska ungdomsböcker har minskat från 77 titlar år 2004 till 62 titlar år 2005. I de svenska ungdomsböckerna är huvudpersonerna jämnt fördelade mellan könen. I de översatta ungdomsböckerna finns 79 titlar där huvudpersonen är flicka eller ung kvinna och endast 29 titlar där huvudpersonen är av manligt kön.

”Pang på rödbetan ”

Utgivningen av faktaböcker präglas av samma mångfald som den skönlitterära utgivningen. 92 svenska originalutgåvor och 62 översatta originalutgåvor har identifierats. Utgivningen är inte fullt lika omfattande som under andra halvan av 1990-talet, men utgivningen ökar något jämfört med

början av innevarande decennium. Bland de ämnesområden som representeras i utgivningen finns egyptologi, rymden och ett antal böcker om religion. Antalet böcker om dinosaurier är inte fullt så många som i vissa av de tidigare årens utgivning. Ett tiotal kokböcker gavs ut 2005 med en mindre utpräglat vegetarisk profil än tidigare år. Bland kokböckerna för barn och unga finns ”matglädjeboken” *Pang på rödbetan* av Katarina Rolfsdotter-Jansson och Karin Oddner (Damm), *Prinsessornas kokbok* (Damm), *Julkokbok* (Gleerups) och *Muminmammans kokbok* (Alfabet).

Den grafiska romanen

Den grafiska romanen fick ett försiktigt genombrott i Sverige 2003 då Per Nilsson och Daniel Ahlgren (ill.) gav ut *Ask & Embla* (Rabén & Sjögren) men under år 2005 har genren fått sitt definitiva genombrott med Augustprisvinnarboken *Eddie Bolander & jag* av Bo R Holmberg och Katarina Strömgård (Rabén & Sjögren). Företeelsen har tidigare funnits i både Norge och Danmark. Vi kommer att se fler exempel i Sverige och det är inte otänkbart att man väljer att kombinera tidigare utgivna noveller med nya illustrationer för att möta efterfrågan. Med denna form av litteratur hoppas man förmodligen främst kunna locka tonåriga pojkar till läsning. I årets Bokprovning finns fler exempel: *Eldens gåva* av Noomi Hebert, Lena Ollmark och Åsa Ekström (ill.) (Bonnier Carlsen) som är en svensk manga, *Klarhetens låga* av Maud Mangold och D. Baldoni (ill.) (Richters) och tre översättningar från engelskan. Till utvecklingen av de grafiska uttrycksformerna kan föras böcker där formgivaren grafiskt lekfullt experimenterar med varierat typsnitt, olika färger och storlekar. Barbro Pakiams *Stenplaneten* (Lux Magenta) utgör det tydligaste svenska exemplet.

Från bevingade flickor till onda djävlar

Skildringen av gott och ont präglas i årets utgivning av klassiska strukturer, ofta med religiösa motiv, och traditionella gestalter. Små bevingade flickor i form av söta älvor och småänglar beskyddar och vårdar barn och djur i kapitelböckerna. I mellanåldersböckerna har älvorna vuxit upp till tuffa änglar som räddar människor från den mörka sidans demoner samtidigt som de går i änglaskolor i himlen och tampas med typiska tonårsproblem. Parallellt med älvorna och änglarna finns en tydlig ökning av antalet demoner, vampyrer och, i mangan, onda eller goda gudar. Från de relativt snälla och harmlösa djävlar och monstren i kapitelböckerna går utvecklingen till de ondskefulla vampyrerna redan i utgivningen för mellanåldern. I den skönlitterära utgivningen för ungdomar – och i mangan – framställs gudar, demoner och änglar som ambivalenta, komplexa varelser som agerar i en tillvaro där gränsen mellan ont och gott inte är knivskarp. Kanske ser vi en spegling av de senaste årens trend inom utgivningen för vuxna med exempel som Dan Browns böcker, andra religionshistoriskt inriktade böcker och Elizabeth Kostovas bok *Historikern* (Forum) om greve Dracula. Även inom film, data- och TV-spel finns ett stort utbud av möjligheter för den intresserade att identifiera sig med. Man kan till och med agera som såväl ond som god. Det är uppenbart att kampen mellan ont och gott fortsätter i litteraturen och att det åter står mellan himmel och helvete.

Drakar

I utgivningen 2005 finns ett relativt stort antal böcker där drakar figurerar i fokus eller mer perifert. Intresset för det mytologiska djuret, som oftast eller alltid är av honkön, har länge varit stort och 2005 utkom ett femtontal originalutgivna titlar (svenska och i översättning) om drakar. Elisabeth och Anneli Megners *Den vilda jakten på lillebror* (MegArt förlag), Louise Dovstedts och Ted Johanssons (ill.) *Sagan om Jim och Högbergens drake* (HLT) och Roland Arvidssons *Baby-Nessie möter Yllemonster... och annat underligt* (Norrköpings Hamn och Stuveri AB) utgör de svenska exemplen. I den översatta litteraturen är drakarna större, klokare, vildsintare och fler, som exempelvis i Cornelia Funkes *Drakryttaren* (Opal), Carole Wilkinsons *Drakväktaren* (Bonnier Carlsen) och de tidigare nämnda *Eragon* och *Den äldste* av unge Christopher Paolini samt danska Lene Kaaberbøls serieavslutande *Skämmarkriget* (Rabén & Sjögren).

Svensk fantasy och science fiction

uppträder åter på den barnlitterära arenan med sex titlar av vilka debutanten Lotta Olivecronas *Vren* särskilt kan nämnas som exempel på ny spännande svensk science fiction. Dessutom finns ett par exempel på att den magiska realismen firar triumfer, bland dessa titlar är Johanna Nilssons *Pojken som botade sömnen* det tydligaste exemplet.

Musik

Vid sidan om idrott och IT-relaterade aktiviteter i olika skepnad är musik ett av barns och ungdomars främsta intressen. Det är därför roligt att se relativt många böcker för olika åldrar som tar musikintresset på allvar. Det har under tidigare år förekommit en ambitiös utgivning inom området, men år 2005 är musiktemat spritt över alla åldersgrupper och flera genrer.

Svenska debutanter 2005

Totalt 128 författare, illustratörer och fotografer debuterade under 2005 med 91 titlar. Av dessa är 39 män (30%) och 89 kvinnor (70%). Flest debuter, 31 titlar (34%) finns inom kategorin bilderböcker. Därefter kommer faktaböckerna med 20 titlar (22%), mellanåldersböckerna med 16 titlar (18%), kapitelböckerna med 12 titlar (13%) och ungdomsböckerna 8 titlar (9%). I kategorierna "sagor" och "tecknade serier" kom endast en titel per kategori medan två titlar kom i kategorin "poesi".

Information:

Lillemor Torstensson, tel 08-545 420 51, lillemor.torstensson@sbi.kb.se

Jan Hansson, 08-545 420 55, jan.hansson@sbi.kb.se

Cecilia Östlund, 08-545 420 64, cecilia.ostlund@sbi.kb.se

© Svenska barnboksinstitutet (SBI)
Odengatan 61, 113 22 STOCKHOLM
tel 08-545 420 50
e-post info@sbi.kb.se
www.sbi.kb.se

Får citeras om källan anges.